

*поскольку советская власть вынуждена была взять его себе на службу. На основании фактов и архивных материалов, реконструировано советскую политику управляемого социального противостояния в УССР в 1920-е гг.*

*Ключевые слова: крестьяне, комитеты бедноты, управляемое социальное противостояние, чиновники, пролетариат.*

**Pavlo Satskyy**

#### **SOVIET POLICY OF CONTROLLED SOCIAL CONFRONTATION IN THE USSR IN THE 1920-TH YEARS IN THIS ARTICLE INVESTIGATED FEATURES OF SOCIAL CONSCIOUSNESS UKRAINIAN SSR**

*Particularly these features analyzed in the context of the position of the Soviet government to the peasant question. Analyzed the prerequisites for the implementation of the New Economic Policy and the terms on which the peasants received land use. Author found that the the peasants received from the Soviet government land use only 9 years. In this article explores the prerequisites Ukrainianization policy in the USSR in 1920-th years. Author revealed prerequisites policy Ukrainianization: Soviet leaders desire to destroy state apparatus management the Russian Empire. The Soviets had the state apparatus of empire keep in their service. Author is reconstruction the Soviet policy of controlled social confrontation in the 1920-th years in the USSR.*

*Key words: peasants, committees of the poor, managed social confrontation, officials, proletariat.*

**УДК 94 (477) "1944/1947"**

**Юлія Левіна**

#### **ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД РАДЯНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР В ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

*У статті здійснено спробу розкрити напрямки інформаційних процесів, що супроводжували радянізацію західних областей УРСР у перші повоєнні роки. На основі архівних джерел та повідомлень засобів масової інформації визначено методи, форму та ступінь впливу радянської влади з метою залучення населення на свій бік, а також виокремлено особливості радянського інформаційного впливу саме у західному регіоні України. Наголошено на важливості інформаційного чинника у процесі становлення нової влади.*

*Ключові слова: інформаційний вплив, радянізація, періодика, радіомовлення, західні області УРСР.*

Одразу ж після звільнення західних областей УРСР від німецької окупації розпочалися радянізаційні процеси. Для регіону були характерні своєрідні історичні, національні, релігійно-культурні традиції, що вимагало від влади чітких та продуманих кроків з впровадження тут своєї політики. Оскільки повернення радянської влади було сприйняте у західних областях неоднозначно, часто, навіть, як проста зміна окупаційних режимів, влада мала на меті подолати спротив більшості населення шляхом активних методів та засобів інформаційного впливу.

Для полегшення можливостей влади та максимального підвищення рівня довіри населення до неї необхідно було провести широку інформаційну кампанію із підготовки людей до змін в їх житті. У зв'язку з цим, керівництвом УРСР використовувалася низка прийомів, методів та засобів інформаційного впливу на населення регіону з метою прискорення радянізаційних процесів. Неупереджене висвітлення та аналіз особливостей цих процесів є метою цього дослідження.

Окремі аспекти проблеми розглядалися такими авторами, як І. Білас [1], О. Бажан [2], О. Рубльов і Ю. Черченко, Б. Ярош [3], О. Левицька [4] та інші. Проте відсутність ґрунтовних праць із цієї проблематики спонукає до подальшого дослідження.

Одночасно з процесом відбудови у приєднаних районах УРСР, сталінський режим якнайшвидше прагнув здійснити соціалістичні перетворення, провести індустріалізацію, колективізацію, культурну революцію, створити умови для остаточної інтеграції західноукраїнського регіону до складу СРСР. При цьому кремлівське керівництво мало враховувало ментальність західних українців, традиції та особливості господарювання в краї [2]. З метою інтенсифікації та прискорення радянізаційних процесів, посилення інформаційного та ідеологічного впливу на широкі народні маси, більшовики встановлювали ідеологічний та адміністративний контроль над засобами масової інформації, оскільки останні відігравали значну роль у житті суспільства.

Інформаційний вплив влада здійснювала адміністративним шляхом, який полягав у поширенні цензури, забороні низки друкованих видань, вилученні й знищенні публікацій та фільтрації

надходжень літератури з-за кордону, монополізації видавничої справи. Безпосередній інформаційний супровід виконували органи ЦК КП(б)У – відділ преси та агітпропи при обкомах, котрі поширювали більшовицьку ідеологію. Їх діяльність скеровувалася на підтримку лояльних письменників. Іноді партійні чиновники безпосередньо вказували літераторам, які теми потрібно висвітлювати у своїх творах. Одночасно вони визначали ступінь "шкідливості" того чи іншого видання [5, с. 84].

Для ідеологічного виховання громадян багатотисячними тиражами видавалася періодика, публікувалися твори основоположників і послідовників марксизму-ленізму, документи КПРС, праці партійних діячів. Журналістика УРСР широко пропагувала рішення партійних з'їздів, праці з історії КПРС і КПУ. Засоби масової інформації – це могутня сила впливу на свідомість людей, що була вдало використана радянською владою. Це потужний засіб оперативного повідомлення інформації в різні райони та регіони країни, а також найбільш ефективний спосіб впливу на емоції людини. "В західних областях УРСР, в тому числі і на Львівщині, населення складається, головним чином, з нових радянських громадян – місцевих жителів, а також українців, які переселялися з Польщі, і невеличкої частини старих радянських громадян, що переїхали на роботу зі сходу. Нові радянські громадяни виховувались в інших умовах. Більшовицька преса для них – нова справа", – повідомлялося у доповіді на нараді завідувачів відділами листів обласних газет України 5 серпня 1946 р. [6, арк. 73]. Саме тому "специфічному" місцевому населенню необхідна була інтенсивніша інформаційна допомога у сприйнятті загальнорадянських процесів.

Оскільки місцева періодика стала основним джерелом інформації для населення, на неї покладалися основні завдання інформаційного супроводу радянізаційних процесів у повоєнний період. Одразу після звільнення західних областей відновлювалася діяльність місцевої преси – обласних та районних газет. У складних умовах повоєнної відбудови матеріальне забезпечення редакцій було першочерговим завданням. Довідка про стан преси у Львівській області на січень 1946 р. засвідчує, що в області видавалося дві обласні газети: "Вільна Україна" (україномовна) та "Червоний Штандарт" (газета польською мовою, що виходила на 8 сторінках), газета Львівської залізниці "Львовский железнодорожник" та 29 районних газет загальним тиражем 109 тис. примірників. Дев'ять районних газет виходило тричі на тиждень на чотирьох полосах, дванадцять – тричі на тиждень на двох полосах, п'ять газет – двічі на тиждень на двох полосах. Значною проблемою влади залишалася відсутність "вірних", "перевіраних" та "достойних" кадрів для редакторської роботи, особливо на рівні районних газет. Місцевих кадрів бракувало, крім того, вони часто потрапляли у списки "ненадійних елементів", а кадри, що прибували зі східних областей залучалися частіше до роботи в обласних газетах, також для проведення навчань. Навіть на 1946 р. редактори районних газет були лише у 24 районах Львівської області, з досвідом роботи – в 11. До кожної районної газети, за повідомленням завідувача відділом преси Львівського обкому КП(б)У Рябого, прикріплювалися позаштатні інструктори, які здійснювали загальні та тематичні огляди цих газет. Райгазетам надсилалося кліше із місцевої тематики [7, арк. 2–3]. Звичайно, цензуру та жорсткий контроль над виданнями влада приховувала. Натомість офіційно повідомлялось: "... з метою допомоги редакторам здійснено 25 оглядів районних газет – 11 відкритих, 14 закритих, 1 фронтовий – з питання участі газет у підготовці до проведення виборів до Верховної Ради СРСР. З метою практичної допомоги редакторам з боку кваліфікованих журналістів, до 18 райгазет прикріплені позаштатні інструктори з центральних та республіканських газет, видавництв, облітів, РАТАУ..." [6, арк. 5]. Слід відзначити, що, виконуючи рішення ЦК КП(б)У "Про підвищення ділової кваліфікації робітників", Львівський обком КП(б)У в березні-квітні 1946 р. провів 10-денний семінар секретарів районних газет при обласній газеті "Вільна Україна". Семінар пройшли 26 секретарів. Також проведено дві обласні наради редакторів районних газет з питань підготовки до проведення виборів та пропаганди нового п'ятирічного плану.

Значна увага сектору друку приділяла російськомовна газета "Львовская правда". Оскільки технічно друкарня не мала можливості випускати три обласні газети, налагоджувався випуск газет згідно із графіком. Тобто, нова газета виходила замість колишніх – україномовних та польськомовних, обсяг випуску яких зменшувався. Згідно із довідкою про роботу сектору друку обкому, з червня 1946 р. почали виходити також сільська газета "Селянська правда" та багатотиражна газета Львівського політехнічного інституту "Радянський студент" [6, арк. 5–7]. Зауважимо, що згідно із довідкою про роботу поліграфічних підприємств Львівської області на 1946 р., там діяла 31 друкарня обласного підпорядкування [6, арк. 48]. Така їх кількість пояснювалася загальною метою радянського інформаційного впливу – "кровною справою партійних організацій і більшовицької преси є ідейне виховання і політичне загартування радянських людей, боротьба з чужими ідеологічними впливами, з пережитками капіталізму у свідомості. ...Радянські газети щодня несуть у маси слова більшовицької правди, виконують велику пропагандистську, агітаційну і організаторську роль... Газети є центрами політичної роботи в масах. Їх головне завдання –

повсякденно пропагувати політику більшовицької партії, що складає життєву основу радянського ладу, узагальнювати досвід соціалістичного будівництва". Варто детальніше проаналізувати тематику інформаційних повідомлень обласних газет. Згідно зі звітом про роботу газети "Червоний стандарт" за I півріччя 1946 р., газета в основному займалася питаннями підготовки й проведення виборчої кампанії. Це питання для радянської влади мало першочергове значення, про що свідчить кількість необхідної літератури, розісланої у райони області станом на 20 січня 1945 р.: Конституція СРСР – 76590 примірників (далі – прим.), Конституція УРСР – 36400 прим., доповідь про проект Конституції – 23040 прим., промова на передвиборних зборах – 14980 прим., положення про вибори – 134170 прим., лозунги, плакати, листівки, портрети – 182767 прим., біографії кандидатів – 250000 прим., пам'ятки на допомогу агітатору – 36000 прим. [6, арк. 4].

Газета також друкувала положення про вибори, Конституцію, показувала роботу агітколективів, вела агітацію за блок комуністів і безпартійних. З цієї тематики надруковано 35 тематичних підбірок, 23 статті. Іншим напрямом її роботи стало висвітлення планів нової п'ятирічки під гаслом "Львів з недалекого майбутнього", також поширювалася інформація про цілі галузі промисловості СРСР. В усіх матеріалах відзначалася щоденна необхідність виконання та перевиконання виробничих планів та норм. Пропагувалися також передові методи праці. У зв'язку із відсутністю значної кількості сільського польсько-мовного населення, питання сільського господарства висвітлювалося менше. Наступна сфера – партійне життя, далі культура, освіта, спорт. До виступів у газеті неодноразово залучалися науковці – академік Возняк, доктор історичних наук Ярославич, професори Савчук, Рудницький, письменники Ірина Вільде, Злата Каменкович, Антон Шмигельський. Таке залучення місцевої інтелігенції та науковців мало підвищити рівень довіри громадян до інформації, що повідомлялася, а тому вона стала засобом інформаційного впливу влади. Значну увагу приділено показу життя "демократичної" (за словами влади) Польщі, польсько-радянській дружбі. Тираж газети складав 5 тис. примірників, ту не міг охопити значний масив населення. Редакція газети постійно зауважувала на необхідності збільшення тиражу, оскільки більше 20 тис. поляків, що проживали на території Львівської області та ще 5–6 тис. на території інших західних областей погано володіли українською та російською мовами. "Для їх згуртування необхідне друковане більшовицьке слово на рідній мові, яке б грало роль колективного пропагандиста та агітатора", – зауважував відповідальний редактор газети Грушкевич [8, арк. 70–72].

Обласна газета "Вільна Україна" у першому півріччі 1946 р. основну увагу приділяла висвітленню питань роботи із добору і виховання кадрів, поліпшення рівня ідеологічної роботи серед місцевого населення. Друкований орган Львівського обкому КП(б)У та облвиконкому широко популяризував новий п'ятирічний план та намагався мобілізувати увагу трудящих області на виконанні програми перетворення Львова "на великий індустріальний центр України". В умовах західних областей особливої ваги набирало питання популяризації радянського ладу та виховання молодих радянських громадян в дусі радянського патріотизму. Оскільки місцеве населення мало змогу "оцінити" усі "переваги" радянського ладу у довоєнні роки, до складу авторів статей на цю тематику залучалися науковці та інтелігенція області. Регулярно виходили рубрики "На допомогу молодим комуністам", "Що дала радянська влада трудящим західних областей". Згідно з інформацією відповідального редактора А. Хижняка, за 9 місяців у 215 номерах газети "Вільна Україна" надруковано 124 статті на допомогу агітатору, ідеологічному вихованню, вивчаючим історію партії, пропаганди нового п'ятирічного плану, молодим комуністам. З них статей місцевих авторів – 56, ТАРС та журналів – 5, центральних газет – 27, редакційних – 36 [8, арк. 89–92].

З перших днів виходу газети "Львовская Правда" у березні 1946 р. метою газети було пропагування процесів індустріалізації, вона нав'язувала населенню перспективи розвитку місцевої промисловості, згідно із новим п'ятирічним планом, закликала розгортати соціалістичні змагання та поширювати стаханівський рух. Для підвищення довіри до виступів залучалися робітники, які пропагували "передовий досвід" [9, арк. 22].

Рівень інформаційного впливу районної преси не задовольняв радянське керівництво, оскільки слабо висвітлював життя районів області. Лунали постійні заклики до посилення ідеологічної боротьби та критики "буржуазно-націоналістичної ідеології". Причиною таких закликів був низький рівень підтримки радянської влади на селі [6, арк. 36]. "Районна преса вийшла з так званого організаційного періоду і стала на широку дорогу, є значним знаряддям на ідеологічному фронті, бойовим помічником обласної партійної організації у виконанні завдань нової п'ятирічки, у боротьбі за ліквідацію пережитків капіталізму у свідомості людей", – зазначалося у доповіді на обласній нараді редакторів районних газет "Про стан та завдання районних газет" [6, арк. 77].

Радянське радіомовлення, аналогічно як і преса та інші органи інформації, агітації та пропаганди, здійснювало значний вплив на суспільне життя країни, відіграло важливу роль у формуванні комуністичного світогляду населення, пропагуванні досягнень культури, науки. Воно брало активну участь в проведенні усіх політичних кампаній, висвітлювало та популяризувало

роботу партійних з'їздів, сесій Верховних Рад, найважливіших міжнародних подій, а також сприяло поширенню інформації.

Згідно з інформацією завідувача сектором агітації обкому Холоденка, станом на 3 січня 1946 р. у місті Львові працювало 2000 радіотрансляційних точок, радіофіковано 100 агітпунктів виборчих дільниць. У сільських районах області працювало 3000 радіотрансляційних точок, радіофіковано 57 агітпунктів виборчих дільниць [6, арк. 92]. У рецензії на звіти роботи за перше півріччя 1946 р. Чернівецького, Станіславського, Закарпатського, Тернопільського, Дрогобицького, Львівського та Ізмаїльського облрадіокомітетів наведено низку зауважень у роботі кожного із них. Зокрема, у Чернівецькій області нерегулярно передавалися та аналізувалися матеріали обласної газети (саме газета "Радянська Буковина" була своєрідним рупором комуністичної партії на Буковині). У Станіславському радіокомітеті недостатньо організовано навчання з підвищення ідейно-політичного рівня і ділової кваліфікації робітників, не виконувалися тематичні плани мовлення, погіршилася якість програми "Останні вісті" [10, арк. 21]. Такі явища негативно впливали на процес радянської західних областей УРСР, а основна функція комітетів радіомовлення та радіофікації – поширення потрібної партії та владі інформації – не виконувалася або ж виконувалася недостатньо.

З метою прорадянського інформаційного впливу працювало також Львівське обласне лекційне бюро, яке лише за II квартал 1946 р. організувало 658 лекцій, з них – в обласному центрі 348, у районних центрах – 141, у селах – 169. Тематика лекцій присвячувалася новому п'ятирічному плану та завданням області щодо його виконання [11, арк. 18]. Згідно зі звіту директора бюро Феклінової, за третій квартал 1946 р. проведено 270 лекцій, якими охоплено 17979 осіб [11, арк. 22].

Важливу інформаційну роботу виконувала також мережа культурно-просвітницьких установ, яка на грудень 1946 р., згідно зі звіту про роботу Львівського обкому КП(б)У за 1946 р., нараховувала в області будинків культури – 14, районних клубів – 19, сільських клубів – 475, хат-читалень – 122, червоних кутків – 165, обласних бібліотек – 2, міських – 8, районних – 31, дитячих – 5, сільських – 96 [12, арк. 19].

Інформаційний супровід радянських процесів у західних областях УРСР здійснювався за основними напрямками, що відповідали ключовим завданням радянської. У повоєнний період гостро стояла проблема ліквідації національного руху в регіоні, який найбільше підривав авторитет радянської влади та мав широку підтримку серед населення. Патріотизм українців кваліфікувався як буржуазний націоналізм, релігія оголошувалася антинауковим світоглядом, а Греко-католицька церква – слугою Ватикану й фашизму. Радянські засоби масової інформації та партійно-пропагандистський апарат свідомо створювали образ ворога – "українського буржуазного націоналіста", повідомляючи про жорстокості, вчинені членами ОУН-УПА. При цьому замовчувалися методи, що їх застосовували радянські спецслужби, а саме знищення населених пунктів, часто разом із мешканцями, масові депортації, мародерство, грабежі, перевдягнення у форму повстанців з провокаційною метою, катуванні цивільного населення тощо. Цілі рубрики радянського радіомовлення та сторінки газет присвячувалися боротьбі з національним рухом з метою його якнайшвидшого викорінення. Саме на інформаційні методи у цій боротьбі покладалися великі надії.

Досить частим явищем стало порівняння українського національного руху з німецьким окупаційним режимом. Наголошувалося на схожості дій німецького гестапо та "бандерівсько-мельниківської оунівської зграї". Постійно наводилися приклади їх злочинів, які носили суто збагачувальний характер. За словами влади, ідеєю української незалежності вони лише прикривалися. "Українські націоналісти – це зграя шпигунів, диверсантів і вбивць, які служили і служать тим, хто кидає їм зі столу жирнішу кісточку. Вони служили в польській дефензиві, в німецькому гестапо, в румунській сигуранці, італійській овірі, угорській поліції... Їм було все одно, чи продавати Україну за німецькі марки, чи за румунські леї, чи австрійські шилінги. Історія не знала більшого падіння і зради українського народу" [13, арк. 45].

Таке ставлення радянської влади до українського руху і бажання його викорінити пояснювалося значною кількістю акцій ОУН-УПА проти непопулярних владних заходів – проведення масової мобілізації, депортації місцевого населення, насильницької колективізації, переслідування Церкви тощо. Вони також проводили антирадянську пропаганду, саботаж, критикували працівників та спеціалістів, що прибули із інших областей УРСР. Таким чином, вони негативно впливали на потужну систему радянської пропаганди та інформаційної політики з метою прискорення процесів радянської. Радіопередача від 20 вересня 1946 р. на тему: "Іван Франко – борець проти буржуазного націоналізму" повідомляла про те, що "Буржуазні націоналісти, що шалено ненавиділи все російське, бо орієнтувалися на німецьких загарбників, зраджували інтереси українського народу, а на російську культуру і літературу робили різні наклепи, обвинувачували весь російський народ в тому, що ніби він являється гнобителем України". Таке зауважував старший науковий співробітник інституту літератури Академії наук УРСР Романченко [14, арк. 93].

Радіоефіри переповнювалися повідомленнями такого змісту: "Український буржуазний націоналізм завжди працював як наймит на чужого пана. Український націоналізм ніколи не був національним, бо він завжди обслуговував інтереси чужоземних пануючих класів. Він ніколи не орієнтувався на сили власного народу, а орієнтувався на багнети чужинців... Українські націоналісти – це зграя шпигунів, диверсантів і вбивць, які служили і служать тим, хто більше їм платить" [15, арк. 18]. Інформація райкомів, довідки про виконання постанови ЦК КП(б)У "Про боротьбу з бандами українських буржуазних націоналістів" (гриф цілком таємно). Так, у Бузькому районі за липень-жовтень 1945 р. проведено 30 операцій та 41 засада, в результаті яких знищено 12 осіб, заарештовано 2, – начальник обл. РО НКВС – Яковлев [6, арк. 1]. Усі райвідділи НКВС розробляли програму конкретних заходів, що були утверджені на бюро обкому. 48 "відповідальних працівників" скерована для проведення роботи у селах. Були проведені закриті партійні збори з метою виявлення стану та подальшого посилення боротьби з українсько-німецькими націоналістами. Основні зусилля скеровувалися на масово-роз'яснювальну роботу серед населення. Обласні та районні газети виступили із низкою статей, листів "колишніх учасників банд", статей місцевої інтелігенції, а також теоретичних публікацій. Організовувалися колективні виступи груп української і польської інтелігенції із закликами: "Повертайтеся до мирної праці – знищуйте продажних агентів Гітлера – бандерівців!" [6, арк. 2–3]. На загальних зборах в селах, після проведених заходів, приймалися рішення повного розгрому "бандугруповань". Схема проведення зборів надавалася і виглядала таким чином: спочатку відбувався виступ представника райкому – 5–10 хвилин, потім надавалося слово "колишньому бандиту" із цього села (із залученням агентурних резервів), далі бажаним був виступ одного із батьків цього бандита (враховуючи шанобливе ставлення місцевого населення до старшого покоління, він додавав емоційності), далі давалося 2 год. на те, щоб усі бандити заявили про свою прихильність до влади. Якщо після завершення такого інформаційного впливу відомі особи не з'являлися – село "оцепляється вооруженою охороною" [6, арк. 6–7]. Проте інформація про силові сценарії виявлення "ворожих елементів" була відома вузькому колу осіб, а документальне її засвідчення супроводжувалося грифом "цілком таємно", що також було ознакою продуманої інформаційної політики радянської влади.

Наступним напрямом інформаційного впливу на населення західних областей УРСР стала пропаганда колгоспного будівництва. Сталінське керівництво розгорнуло широку агітаційну кампанію з метою швидкого усупільнення землі та створення колективних господарств. Станом на 29 березня 1946 р. колгоспи діяли вже у 21 районі області, не було колгоспів у 10 районах. Завідувач сільгоспвідділом Хільченко доповідав керівництву, що причиною відсутності таких господарств було недостатнє проведення агітаційно-масової роботи на місцях працівниками, закріплені від райкомів [16, арк. 7]. Цей факт засвідчував важливість та першочерговість саме інформаційного впливу в колективізаційних процесах.

Преса мала зацікавити та переконати одноосібників у перевагах колгоспного життя. "Газета покликана на цій ділянці боротьби виступати в ролі колективного пропагандиста, агітатора та організатора" [8, арк. 1]. Районні газети почали наповнюватися повідомленнями про перемоги та успіхи колгоспників, причому із обов'язковим залученням до агітації місцевих прикладів для наслідування. "Всі селяни наочно побачили силу артільної праці, її здатність відвойовувати від природи високі врожаї. Та як не переконатися. Відомий в селі господар Антін Опалінський, який ще досі користується працею батрака і вважається майстром доброго обробітку землі значно менше зібрав із гектара... Наполеглива, сумлінна праця колгоспників принесла їм великі достатки. Плоди артільної праці нанесли удар по куркульській брехні" [14, арк. 21–22]. Наголошувалося на злагоженості щоденної роботи членів артілі та одразу лунав заклик до дії для одноосібників подавати заяви з проханням прийняти їх до колективу [14, арк. 23]. Така змодельована та донесена до селян ситуація мала спонукати до дії.

Варто зауважити, що не усі періодичні видання залучилися до боротьби за колгоспне будівництво, що стало причиною активної критики з боку влади. Зокрема, кореспондент газети "Молодь України" Л. Дяденко, здійснивши огляд Поморянської райгазети "Ленінська перемога" доповідав, що жодної передової статті на теми колгоспного будівництва не вийшло, а у передових статтях з сільськогосподарських та загальнополітичних питань слова "колгосп" та "колгоспники" майже не згадуються [8, арк. 2].

Пропаганда колгоспного життя проводилася і в радіопередачах. Для них в місцевому радіоефірі виділявся найкращий час – з 20 год., коли більшість прогнозованих слухачів могло почути "корисну інформацію". Наприклад, 4 жовтня 1946 р. у передачі для селян "На рідній землі" до агітації за колгоспний лад був залучений учитель Іван Тимофійович Земницький, переселений у Львівську область із Холмщини. На своєму прикладі він демонстрував усі "переваги радянського життя". Одночасно закликав селян більше знайомитися з більшовицькою пресою, яка, відповідно, пропагувала необхідну для влади інформацію. "Якось непомітно відбувалась величезна зміна у

ставленні людей до газети. Тепер майже в кожний двір щодня листоноша приносить періодичну літературу. І хіба може хтось з переселенців пригадати щось подібне в минулому. На двох вітринах в центрі села вивішувались номери центральних газет, біля яких часто зупинялися селяни" [13, арк. 53]. Цікаво, що проблема переселенців також стала приводом до інформаційних маніпуляцій влади. Постійно наголошувалося на "підкупанні Батьківщини про переселенців з Польщі". Зі сторінок газети "Правда України" голова виконкому Львівської обласної ради депутатів трудящих Козирів повідомляв: "15032 родини переселились з Польщі в Львівську область, 62249 чоловік. Увагою і підкупанням оточила радянська влада цих людей, які здобули нарешті, справжню Батьківщину" [13, арк. 63]. Така інформація супроводжувалася емоційними повідомленнями про швидке залучення переселенців до радянських зразків життя. Наприклад, повідомлялося, що "... з великою охотою віддаються своїй почесній роботі переселенці-вчителі. Робота в радянській школі відкрила перед ними широке поле вільної творчої діяльності... Учителю Кучинський Мефодій Васильович одночасно є активним членом лекторської групи районного відділу народної освіти". І одразу ж інформаційний штурм найскладнішого аспекту радянзації: "Молоді переселенські колгоспи вже виховали своїх передовиків колгоспного будівництва" [13, арк. 64].

Одразу ж, не приховуючи мети швидкого колгоспного будівництва, представники влади заявляли про необхідність швидкої хлібоздачі. Голова Кам'яно-Бузької районної ради депутатів трудящих Органіст Григорій Захарович заявляв: "Вчасне і повне виконання зобов'язань перед державою щодо хлібоздачі є першою заповіддю, священним обов'язком радянського селянина..." [14, арк. 114–115].

21 червня 1947 р. ЦК КП(б)У та Рада Міністрів УРСР прийняли постанову "Про покращення політичної і господарської роботи у Львівській, Станіславській, Дрогобицькій, Тернопільській, Рівненській, Волинській та Чернівецькій областях". Вона скеровувала партійні організації західних областей на остаточний розгром залишків банд українсько-німецьких націоналістів, наголошувала на необхідності "ізолювати куркуля та вирвати з-під його впливу бідноту і середняків", добитися загального піднесення в усіх галузях політичного, економічного та культурного життя [17, арк. 111–112]. Таким чином, узагальнювалися два основні напрями інформаційної роботи.

З меншими проблемами та перешкодами проходила індустріалізація західних областей УРСР. Це пов'язано із відсутністю в регіоні значного прошарку робітників та залученням до роботи у промисловості кадрів з інших регіонів. Тому пропаганда процесу індустріалізації не мала жорсткої протидії з боку населення і не вимагала значного залучення методів інформаційної боротьби. Цей напрям агітації обмежувався закликами до виконання планів нової п'ятирічки (переважно від керівників підприємств) та пропагував соціалістичні змагання серед робітників. Основним завданням було перетворення міста Львова на великий індустріальний центр [13, арк. 71].

Важливою проблемою та сферою для протиріч в ході радянизаційних процесів стали глибокі релігійні переконання місцевого населення та антирелігійні позиції влади. У рекомендаціях відділам пропаганди та агітації обкомів КП(б)У зауважувалося: "Потрібно мати на увазі значний вплив релігійних забобонів, який впливає на відсталу частину населення областей. Відомо, що в релігійні свята на наших підприємствах у колгоспах і радгоспах люди не виходять на роботу, що призводить до невиконання виробничих планів...", що і було основною проблемою. Влада не намагалася в цьому аспекті шукати жодного ідейного компромісу з церквою. А допомога населенню у звільненні від впливу релігії та церкви ставала завданням усної і друкованої пропаганди, причому саме критика в пресі є найбільш дієвим засобом. "Цю роботу слід проводити систематично, шляхом пропаганди науково-природничих знань серед населення...Треба піддати жорсткій критиці осіб і факти, що стають на дорозі" [6, арк. 18].

Звіт секретаря Львівського обкому І. Грушецького "Львівщина сьогодні" наприкінці 1946 р. окреслював подальші напрямки інформаційної роботи серед населення. Вони передбачали демонстрацію турботи сталінського керівництва, розвиток промисловості згідно із п'ятирічним планом, подальше розгортання соціалістичних змагань, стаханівський рух, радість колгоспного життя, зростання місцевих кадрів та вступ до лав партії, а також надбання радянської культури, мистецтва тощо [13, арк. 94–101].

Таким чином, можна стверджувати, що практично усі сфери життя суспільства були охоплені інформаційним впливом. Влада не втрачала жодного шансу нагадати населенню інформацію про свої здобутки, водночас ніде й ніколи не подавалися повідомлення про негативні прояви радянзації. І це було об'єктивно, оскільки усі інформаційні канали суворо регламентувалися і контролювалися владою. До населення не потрапляло жодного повідомлення, яке не входило до стратегії інформаційної політики влади. І навпаки, усі потрібні владі процеси мали потужний інформаційний супровід у засобах масової інформації. Найбільше зверталася увага на інформаційну підтримку процесів колгоспного будівництва, оскільки воно мало стати джерелом прибутку для держави, підвищенню трудової дисципліни та заохочення робітників до

понаднормового виробництва, а також перевиконання соціалістичних планів. Значна увага приділялася поширенню інформації про радянську освіту, культуру, медицину, дозвілля.

#### **Список використаних джерел**

1. Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Документи і матеріали. У 2 кн. / І. Г. Білас. – К.: Либідь – Військо України, 1994. – Кн. 2. – 688 с. 2. Бажан О. Г. Радянська західних областей України в другій половині 1940-х – початку 1950-х рр.: наслідки у національно-культурній сфері / О. Г. Бажан // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: 36. ст. на пошану професора П. П. Гудзенка. – Вип.12. – К., 2007. – С. 340–356. 3. Ярош Б. О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях. 30 – 50-ті роки ХХ ст. (історико-політологічний аспект) / Б. О. Ярош. – Луцьк: Надстир'я, 1995. – 176 с. 4. Левицька О. Методи радянської Західної України / О. Левицька // Схід. – № 7. – Режим доступу: [http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT\\_ID=35387](http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=35387). 5. Історія Української РСР. У 8 т., 10 кн. / [Гол. ред. А. Г. Шевелєв]. – К.: "Наукова думка", 1977. 6. Держархів Львівської обл., ф. Р-3, оп. 1, спр. 215, 147 арк. 7. Там само, спр. 200, 151 арк. 8. Там само, спр. 575, 203 арк. 9. Там само, оп. 2, спр. 253, 71 арк. 10. Держархів Чернівецької обл., ф. Р-2162, оп. 1, спр. 51, 26 арк. 11. Держархів Львівської обл., ф. Р-3, оп. 1, спр. 576, 68 арк. 12. Там само, оп. 2, спр. 107, 68 арк. 13. Там само, ф. Р-1357, оп. 1, спр. 18, 200 арк. 14. Там само, спр. 17, 152 арк. 15. Там само, спр. 18, 200 арк. 16. Там само, ф. Р-3, оп. 1, спр. 473, 61 арк. 17. Там само, оп. 2, спр. 254, 195 арк.

**Юлія Левина**

#### **ИНФОРМАЦИОННОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ПРОЦЕССОВ СОВЕТИЗАЦИИ ЗАПАДНЫХ ОБЛАСТЕЙ УССР В ПЕРВЫЕ ПОСЛЕВОЕННЫЕ ГОДЫ (НА ПРИМЕРЕ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ)**

*В статье осуществлена попытка раскрыть направления информационных процессов, которые сопровождали советизацию западных областей УССР в первые послевоенные годы. На основе архивных источников и сообщений средств массовой информации определены методы, формы и степень влияния советской власти с целью привлечения на свою сторону местного населения, а также выделены особенности советского информационного влияния именно в западном регионе Украины. Отмечена важность информационного фактора в процессе становления новой власти.*

*Ключевые слова: информационное влияние, советизация, периодика, радиовещание, западные области УССР.*

**Yulia Levina**

#### **INFORMATION ESCORT THE SOVIET UNION PROCESSES OF THE WESTERN REGIONS UKSSR IN THE FIRST PART OF POST WAR YEARS (E.G. LVIV REGION)**

*In the article it has been done an attempt to show the ways of information processes, that have been escorted by the Soviet Union (Radianizatsia) on the western regions of UkSSR in the first part post war years. The basic archival resources and Mass Media reports have showed methods, forms and influence degree of the Soviet Union power with the aim of involvement to the inhabitants on its side and it has distinguished feature sof Soviet infirmation influence in the western Ukrainian regions. It has been accented an importance of the information factor in the porocess formation of new power.*

*Key words: infirmation influence, Soviet Union, periodic press, the western regions of UkSSR.*

**УДК 37:93(447)**

**Руслан Котенко**

#### **РАДЯНСЬКИЙ ЕКСПЕДИЦІЙНИЙ РУХ ЯК ЗАСІБ ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ У 1970–1980-ТІ РР.) (НА ПРИКЛАДІ ПРИКАРПАТТЯ)**

*У статті з'ясовано зміст, форми, методи, інституційні основи розгортання масового експедиційного руху в УРСР. Визначено на прикладі Прикарпаття неоднозначний вплив туристично-краєзнавчої діяльності на формування підростаючого покоління. З одного боку, експедиційний рух розв'язував важливі ідеологічні завдання, з іншого боку, мав і корисні пізнавальні, оздоровчі завдання, формував знання і навички пошуково-краєзнавчої роботи, запобігав поширенню антисоціальних явищ, поглиблював інтерес до минулого і сьогодення рідного краю, утверджував здоровий активний спосіб життя.*

*Ключові слова: радянська доба, експедиційний рух, туристично-краєзнавча діяльність, Прикарпаття, ідеологія.*